

**OVER
MORGEN**

Gebiedsanalyse Vechtdal

**Eindrapportage van de gebiedsanalysefase voor de
Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof in het Vechtdal**

Status: Definitief

Versie: 1 oktober 2021

Inhoud

1.	Het Vechtdal in één blik	2
1.1.	<i>Korte omschrijving</i>	2
1.2.	<i>Gebiedsspecifieke kenmerken</i>	3
2.	Thema's en opgaven in het Vechtdal	4
2.1.	<i>Stikstof</i>	4
2.2.	<i>Landbouw</i>	5
2.3.	<i>Natuur</i>	8
2.5.	<i>Landgoederen</i>	11
2.6.	<i>Overig</i>	13
3.	Samenhang – koppelkansen, knelpunten en bouwstenen	15
3.1.	<i>Koppelkansen en knelpunten</i>	15
3.2.	<i>Mogelijke knoppen om aan te draaien; bouwstenen voor de gebiedsagenda</i>	17
4.	Vervolg	21
	Bijlage I: Gebiedsteam en gebiedstafel Vechtdal (gebiedsanalysefase)	22
	Bijlage II: Puzzelstukjes (tussenproduct)	23

1. Het Vechtdal in één blik

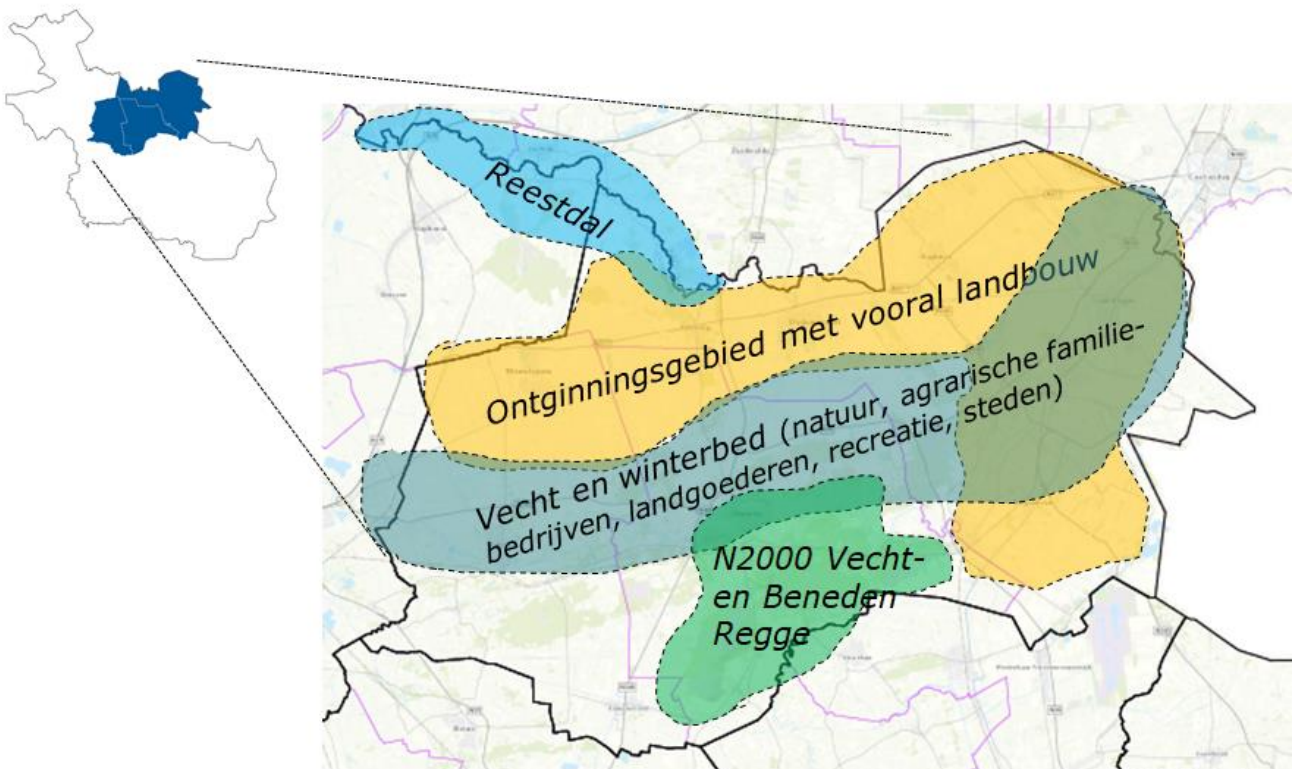
In dit hoofdstuk staat een kernachtige beschrijving van het deelgebied “Vechtdal”. Wat is het meest kenmerkend als we vandaag naar het Vechtdal kijken? Welke interessante feiten en cijfers zijn er uit de gebiedsdata te halen?

1.1. Korte omschrijving

Het Vechtdal is een gebied met een gevarieerd landschap dat gedomineerd wordt door landbouw en de rivier de Vecht. Direct aan de Vecht liggen de steden Hardenberg, Ommen en Dalfsen en centraal daarbinnen een uitgestrekte landgoederenzone. De 167 km lange Vecht is een regenwaterrivier met (internationaal) 60 zijtakken die met wind in de loop van de tijd oeverwallen en rivierduinen creëerde. De rivier kent haar oorsprong in Münsterland, Duitsland en mondt bij Zwolle uit in het Zwarte Water. Nu is de invloed van de rivier begrensd en is naast natte natuur ook droge natuur ontstaan. Samen met een diversiteit aan landbouwbedrijven, landgoederen en de historische steden is het veelzijdige landelijke karakter van het Vechtdal ontwikkeld.

Ten noorden en zuidoostelijk van het eigenlijke ‘Vechtdal’ ligt een open ontginningsgebied dat hoofdzakelijk in gebruik is voor de landbouw. Ten zuiden van de Vecht ter hoogte van Ommen ligt het Natura 2000 gebied Vecht- en Beneden Regge. Boven Balkbrug en Dedemsvaart op de grens met Drenthe ligt het Reestdal, een prachtig natuurgebied rond de rivier de Reest.

Het veelzijdige landschap met haar unieke kenmerken kent diverse opgaven die stuk voor stuk om extra ruimte vragen. Ruimtegebrek en beperkte handelingsruimte van bestaande functies vormen de rode lijn van de gebiedsopgave.

Afbeelding 1: Grove indeling van het Vechtdal

1.2. Gebiedsspecifieke kenmerken

Wanneer we naar het Vechtdal kijken, dan vallen de volgende gebiedsspecifieke kenmerken het meeste op:

- Het Vechtdal is bij uitstek een gebied met een landelijk karakter en veel invloed vanuit landbouw. Het is grofweg in te delen in 4 deelgebieden (zie afbeelding 1):
 1. Het winterbed van de Vecht met op de flanken een mix van landgoederen, hoogwaardige natuur en plaatselijk intensieve landbouw;
 2. Het ontginningsgebied met vooral landbouw;
 3. Het N2000 gebied Vecht- en Beneden Regge (VBR) en zone daaromheen;
 4. Het Reestdal met een mix van landbouw en natuur.

Alle deelgebieden hebben een eigen karakter en verschillende kenmerken die leidend kunnen zijn voor het nemen van de best passende maatregelen.

- Er zijn (zowel in aantal als in ha) veel landbouwbedrijven aanwezig in het Vechtdal. Deze liggen zowel ten noorden als ten zuiden van de Vecht, over het algemeen relatief ver van het N2000 gebied af.
- De knelpunten in het N2000-gebied Vecht en Beneden-Regge zijn vooral de stikstofgevoeligheid en hydrologie (droogtegevoelig).
- “Water” is een verbindend thema voor de aan de Vecht liggende dorpen en steden. In de zone dicht bij de rivier strijden veel functies om ruimte. Zowel natuur, landbouw, landgoederen, de stadskernen, recreatie en toerisme concentreren zich rond deze Vechtstrook. Het aantrekkelijke groene landschap trekt steeds meer mensen, zowel recreanten van buiten het Vechtdal als eigen inwoners.
- Een groot deel van het grondgebied van Ommen en Dalfsen bestaat uit landgoederen.
- Er bestaat in de regio een grote behoefte aan nieuwe woongebieden en de economische groei in de recreatiesector heeft een hoge potentie. Maar de transitie van de landbouw kan leiden tot extensivering van bedrijven en daarvoor is ook meer grond nodig.
- In het Vechtdal wordt al ruim 12 jaar intensief samengewerkt door overheden en maatschappelijk partners aan verschillende maatschappelijke opgaven via Ruimte voor de Vecht.
- Alle grote maatschappelijke opgaven vragen om extra grond/ruimte die (nog) niet voorhanden is. Dit ruimtegebrek vraagt om het maken of combineren van functies. Om de opgaven, waaronder de stikstofopgave, te realiseren is het noodzakelijk dat functies een logische, juiste plek krijgen.

2. Thema's en opgaven in het Vechtdal

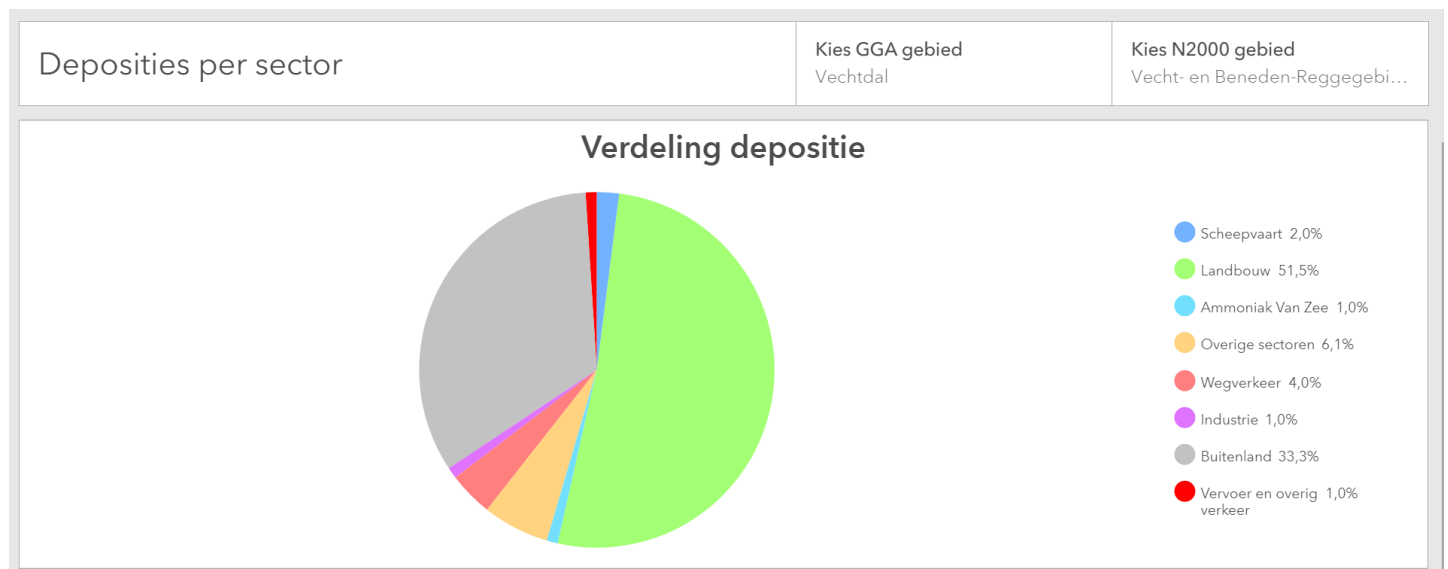
Welke thema's hebben het meest te maken met de stikstofopgave in het Vechtdal? We onderzochten de belangrijkste: natuur, landbouw, landgoederen, water(veiligheid) en klimaatadaptatie, en overig (waaronder woningbouw en energie). Deze inventarisatie hebben we samen met de gebiedstafel leden gedaan via de 'puzzelstukjes-systematiek'. Het tussenproduct inclusief de opbrengst van de gebiedstafel van 31 maart 2021 is in Bijlage II weergegeven. De verdere uitwerking hiervan en de koppeling met de gebiedsdata uit de digitale database voor stikstof in Overijssel staat in onderstaand hoofdstuk.

2.1. Stikstof

De stikstofdepositie heeft grote invloed op de natuurkwaliteit en op ruimtelijke (ontwikkelings)mogelijkheden van woningbouw, bedrijven en landbouw. Voldoen aan natuurkwaliteit is een wettelijke eis (bekrachtigd door de rechter) die verschillende thema's in het Vechtdal raakt. Maar er is ook een maatschappelijke urgentie om ontwikkelingsmogelijkheden te kunnen blijven bieden.

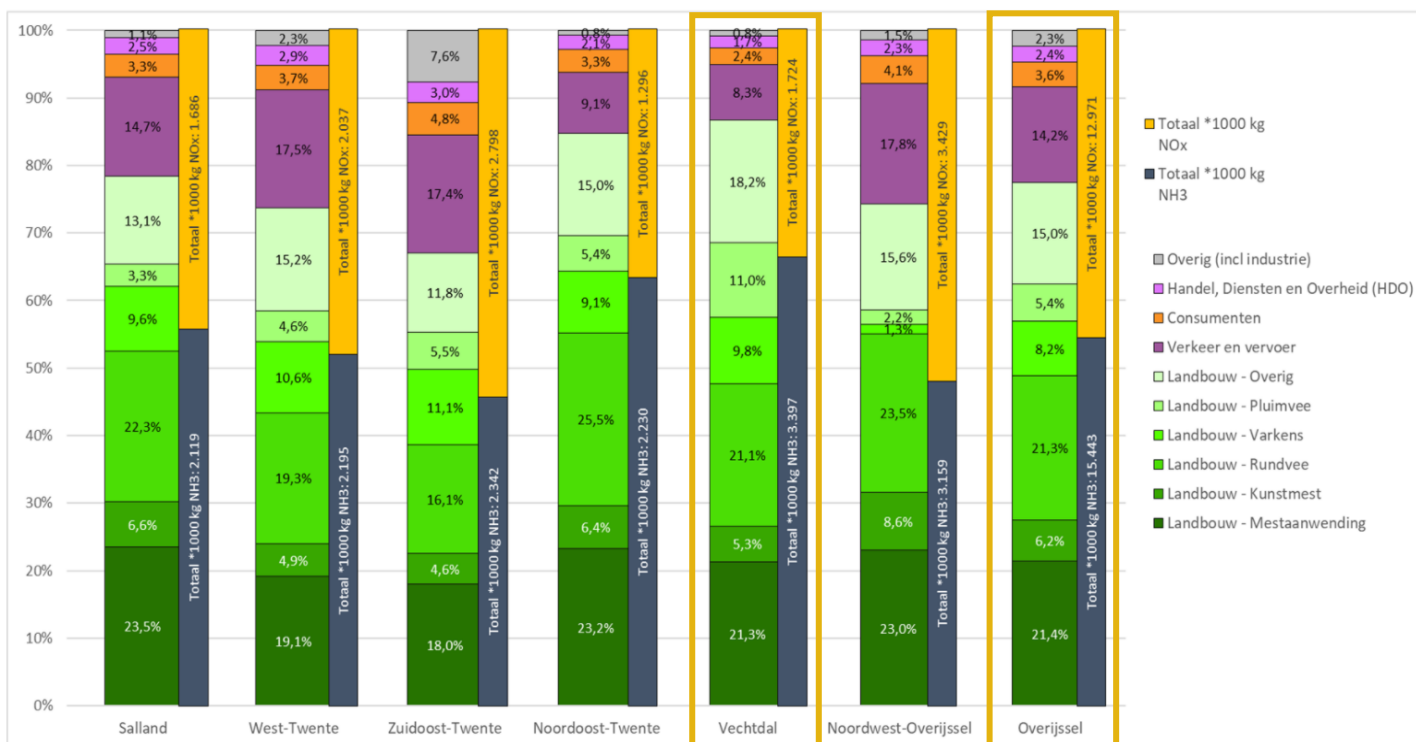
Volgens de Wet stikstofreductie en natuurverbetering, die per 1 juli 2021 van kracht is geworden, moet in 2030 landelijk gemiddeld 50% van de stikstofgevoelige natuur in N2000-gebieden onder de kritische depositiewaarde (KDW) zitten, in 2035 moet dat 74% zijn en in 2050 100%. Dit betekent een opgave in het reduceren van stikstofemissies (respectievelijk 26%, 50% en 100%) en het versterken van natuurkwaliteit (aan depositiekant) om op die manier economische ontwikkelingsmogelijkheden te houden.

Deposities en emissies per sector in het Vechtdal

Figuur 1: Diagram met de depositieverdeling per sector in het Vechtdal. (bron: Gebiedsdata stikstof Overijssel – stikstofanalyse van RIVM op basis van AERIUS Monitor en Nationaal Georegister) Meest actuele versie van dit figuur bekijken? [Klik dan op deze link](#)

De stikstofneerslag (depositie) in het Vechtdal, specifiek op het N2000 Vecht- en Beneden-Reggegebied, is voor ruim de helft afkomstig uit de landbouw en voor een derde uit het buitenland (zie figuur 1). Daarnaast zijn wegverkeer en vervoer en overige verkeer nog verantwoordelijk voor samen 5% en alle overige sectoren tezamen voor de resterende 10%.

Figuur 2: Histogram met de emissieverdeling per sector in Overijssel en de 6 deelgebieden. (bron: Gebiedsdata stikstof Overijssel - <http://www.emissieregistratie.nl>) Meest actuele versie van dit figuur bekijken? [Klik dan hier](#)

In figuur 2 is de stikstofuitstoot (emissie) per sector in de 6 verschillende GGA deelgebieden te zien, in vergelijking met het Overijssels gemiddelde (rechts). De landbouw heeft in het Vechtdal in vergelijking tot andere gebieden het hoogste aandeel in de stikstofuitstoot; 87% (gemiddeld in Overijssel: 78%). Daarna levert de sector verkeer en vervoer met 8,3% de grootste bijdrage aan de stikstofemissie in het Vechtdal (gemiddeld in Overijssel: 14,2%).

De histogram laat zien dat het Vechtdal 3.397 ton kg ammoniak (NH₃) en 1.724 ton kg stikstofoxiden (NO_x) emiteert. Dit is respectievelijk 22% en 13% van het totaal aan NH₃ en NO_x in Overijssel. Door de formule $N = 14/46 NO_x + 14/17 NH_3$ toe te passen, kom je op een totale stikstofemissie uit van 3.322 ton N voor het Vechtdal. Stalemissies dragen voor zo'n 47% bij aan de totale stikstofemissie in het Vechtdal.

2.2. Landbouw

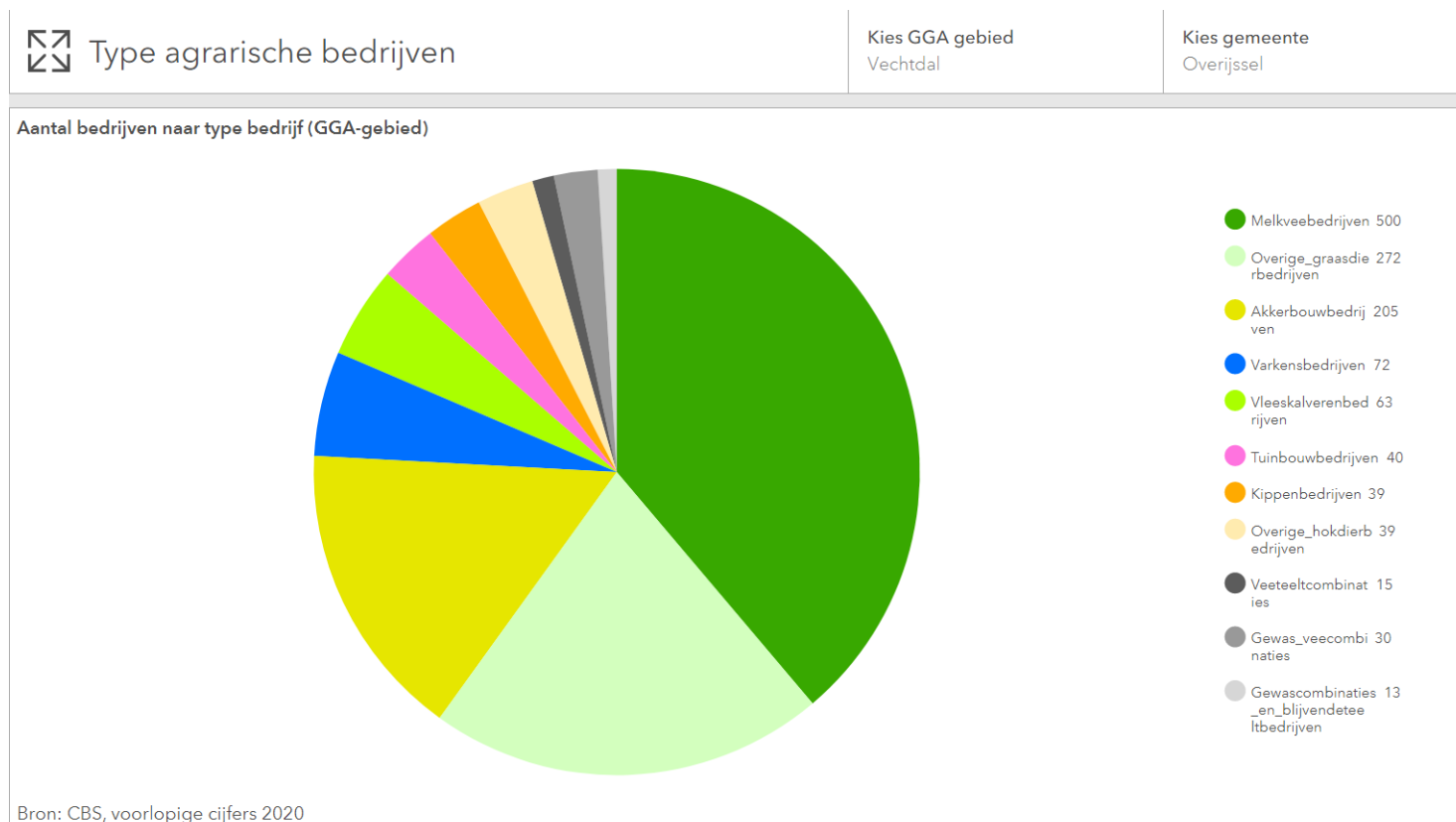
In het Vechtdal heeft de landbouw grofweg 50.000 hectare grond in gebruik (75% van het totale oppervlak a 67.000 hectare) – zie [de 'Bodemgebruikskaart'](#) in de Gebiedsdata stikstof Overijssel. Het landbouwareaal in het Vechtdal omvat voornamelijk veehouderij (ruwweg 80%) en in mindere mate akkerbouw (ongeveer 16%) – zie [de kaart over agrarisch landgebruik](#) in de Gebiedsdata stikstof Overijssel. Veehouderij is onder te verdelen in

- melkveehouderij (grondgebonden), en
- intensieve veehouderij (varkens, pluimvee, vleeskalveren en overige hokdieren).

Zie [figuur 3](#) voor het aantal agrarische bedrijven in het Vechtdal verdeeld naar type bedrijf. De stikstofdiscussie is niet nieuw in de veehouderij, in tegendeel. Er is een Besluit emissiearme huisvesting en een Regeling ammoniak en veehouderij. De afgelopen decennia laat de veehouderij een grote daling zien in de uitstoot van ammoniak (zie [figuur 4](#)). Desondanks blijft ook voor deze sector in de komende jaren een verduurzamingsopgave overeind wat betreft fosfaat, stikstof, ammoniak en broeikasgassen.

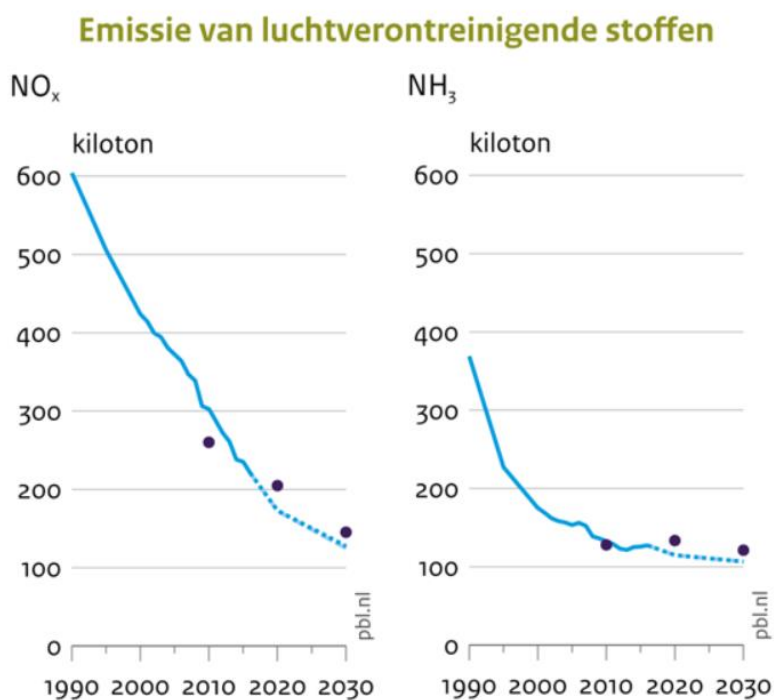
Met 16% is het aandeel akkerbouwbedrijven ongeveer even groot als de hoeveelheid intensieve veehouderij in het Vechtdal. In vergelijking met andere GGA-deelgebieden heeft het Vechtdal bijna twee keer zoveel akkerbouw. Akkerbouw zit op hoogwaardige gronden aan de oostkant bij Dedemsvaart, Hardenberg, Gramsbergen, De Krim en

Bergentheim (zie [de kaart van agrarisch landgebruik](#) in de Gebiedsdata stikstof Overijssel). Het aandeel van akkerbouw in de stikstofemissie is relatief klein (zie categorie 'landbouw overig' in figuur 2).

Figuur 3: Aantal agrarische bedrijven naar type bedrijf in het Vechtdal (bron: Gebiedsdata stikstof Overijssel – Basisregistratie Percelen (2020); Esri Nederland, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat) Meest actuele versie van dit figuur bekijken? [Klik dan hier](#)

Figuur 4: Emissie luchtverontreinigende stoffen NO_x en NH_3 . Sinds 1990 zijn de emissies van stikstof flink gereduceerd. In deze grafieken is te zien dat NO_x sneller daalt dan NH_3 . Het Planbureau voor de Leefomgeving voorspelt de trend tot 2030, in de grafieken aangeduid met een stippellijn. Uit de trend blijkt dat de NH_3 -emissie enigszins stagneert, en de NO_x -emissie verder daalt. (bron: Gebiedsdata stikstof Overijssel - <http://www.pbl.nl>)

De belangrijkste opgaven voor de landbouw die landelijk, dus ook in het Vechtdal, spelen zijn:

- Stikstofreductie. Hierdoor ontstaan grote economische gevolgen voor de veehouderijsector.
- Het bieden van perspectief om de landbouw voor de langere termijn te behouden.
- Het houden van ruimte om landbouw te blijven ontwikkelen

Varkenshouderijen

Sinds 2013 zijn luchtwassers verplicht voor varkenshouderijen, die in 2020 in Overijssel allemaal zijn gecontroleerd. Daarnaast is op deze sector het Besluit emissiearme huisvesting (2015) van toepassing (ammoniakreductiedoelstelling 70%) en sinds oktober 2019 is er de Subsidieregeling sanering varkenshouderijen. Kenmerkend voor de varkenshouderij in het Vechtdal is de aanwezigheid van een grote middengroep varkenshouders, en een topgroep. De topgroep bestaat uit de 25% grotere varkenshouderijbedrijven. Deze zijn meestal in eigendom van een investeerder, die voldoende financiering beschikbaar heeft voor benodigde technische aanpassingen. De al grote bedrijven worden hierdoor nog groter.

Bovenstaande geldt trouwens niet alleen voor de varkenshouderij, maar ook voor de andere intensieve veehouderijbedrijven.

De middengroep kenmerkt zich door gangbare familiebedrijven die variëren in grootte van 350 tot 1500 zeugen. Een gemiddeld familiebedrijf heeft 400 tot 500 zeugen. Deze bedrijven investeren vanuit de cashflow en kunnen geen grote groeispongen maken. In slechte jaren wordt er niet geïnvesteerd in groei en is er ook geen geld voor technische aanpassingen. Daarnaast werpen omliggende natuurgebieden beperkingen voor uitbreiding op; in het Vechtdal in meerdere mate vanuit natuurgebied Dwingelerveld dan Vecht- en Beneden Reggegebied. Omdat een varkenshouderij meestal niet veel grond bezit, is de vergunning op de gebouwen de belangrijkste factor. Zijn de gebouwen verouderd en wil de varkenshouder stoppen, dan blijven er veel gebouwen over en een vergunning met een hoeveelheid stikstof.

Pluimveehouderijen

Voor de pluimveehouderij geldt de Uitvoeringsagenda duurzame pluimveehouderij. De reductie van de hoeveelheid fijnstof is momenteel de grootste opgave voor de pluimveehouderij waar hard aan gewerkt wordt. Er moet een generieke reductie van 70% komen in de nieuwe stallen en 50% in bestaande stallen. Het Poultry Experience Center werkt momenteel aan technieken met betrekking op mestdroging. Hierdoor ontstaan minder afzetkosten, maar het zorgt ook voor een vermindering van de ammoniakvervluchtiging wat voor een win-winsituatie met de stikstofopgave zorgt. De laatste jaren is een stijging van het aantal kippen in het Vechtdal te zien, met name rond Hardenberg. De pluimveehouderij heeft veel ammoniakruimte, maar een relatief kleine bijdrage in de totale stikstofemissie omdat de omvang van de sector beperkt is.

Melkveehouderijen

In tegenstelling tot de stallen van de intensieve veehouderij, zijn de meeste melkveestallen niet afgesloten en bij voorkeur zo open mogelijk. Onder die omstandigheden (veel licht, lucht en ruimte) is de melkproductie het hoogst, maar daarmee zijn er weinig mogelijkheden om de stikstofemissie uit de stal tegen te houden. Er wordt ammoniak (stikstof) gevormd wanneer de urine van de koe in contact komt met mest en zuurstof. Ook bij het uitrijden van de drijfmest komt ammoniak vrij. De melkveehouderij in het Vechtdal heeft op dit moment de hoogste bijdrage in de stikstofemissie (*zie figuur 2*). Voor een groot deel komt dit omdat het Vechtdal veel melkveehouderij bedrijven heeft t.o.v. de andere twee landbouwsectoren.

De melkveehouderij is grondgebonden. Dat betekent dat de melkveehouderij afhankelijk is van zijn grond. Het gras of de mais op de percelen dienen als voer voor de koeien. Een intensief melkveehouderijbedrijf heeft in verhouding veel koeien op weinig hectares (> 2,3 gve/ha) en moet soms ruwvoer aankopen en drijfmest afvoeren. Een extensief melkveehouderijbedrijf is een open, multifunctioneel bedrijf waarbij het aantal dieren in verhouding is tot het voer dat op het eigen bedrijf geteeld wordt (gemiddeld 1,7 gve/ha). De meeste extensieve melkveehouderijen zijn biologische bedrijven.

De melkveehouderij in het Vechtdal afgezet in grootvee-eenheden per hectare (gve/ha) hoort met gemiddeld 1,89 gve/ha bij de drie laagste van de GGA deelgebieden (Dalfsen 1,84 gve/ha, Ommen 1,90 gve/ha, Hardenberg 1,92 gve/ha → klik op [deze link voor de kaart 'melkvee per hectare'](#) uit de Gebiedsdata stikstof Overijssel).

Totaal aantal dieren in het Vechtdal

Voor de melkvee is hierboven uitgelegd hoe het aantal grootvee-eenheden per hectare iets over de intensiviteit of extensiviteit van een melkveebedrijf zegt. Daarnaast worden grootvee-eenheden (GVE) ook gebruikt om diercategorieën te vergelijken. Meer informatie over dieraantallen in GVE's per gemeente vind je door op [deze link naar de pagina 'aantal dieren'](#) op de Gebiedsdata stikstof Overijssel te klikken, en rechtsbovenin een gemeente te selecteren. Het Vechtdal heeft het grootst aantal GVE van alle 6 GGA deelgebieden, en Hardenberg het grootste aantal van alle Overijsselse gemeenten.

Toekomst van de landbouw

De bedrijfsopvolging in de landbouw staat onder druk; was overname van het bedrijf binnen de familie altijd vanzelfsprekend, nu is dat niet meer het geval. In het Vechtdal zien we een daling van 32% in het aantal bedrijven sinds 2004 (zie ['Ontwikkeling agrarische bedrijven'](#) in de Gebiedsdata stikstof Overijssel). Van de 1288 bedrijven in 2020 hebben volgens het CBS 886 bedrijven aangegeven een opvolger te hebben en 402 bedrijven niet. Dat betekent ook dat de verwachting is dat ongeveer 1/3e van de bedrijven in het Vechtdal op termijn gaat stoppen.

De bedrijven die stoppen worden meestal verkocht aan andere veehouders. Soms gaan de gebouwen uit productie, maar de grond blijft over het algemeen binnen de landbouw en wordt toegevoegd aan één of meerdere bedrijven.

2.3. Natuur

De Vecht is de grootste kleine rivier van Nederland. Het winterbed en de flanken hebben veel te bieden door een grote variatie aan natuur en landschap. Er is veel potentie voor herstel van een natuurlijke rivier met verschillende stroomsnelheden. Hierdoor kunnen zich steile uitgesleten oevers vormen in de buitenbochten en ontstaan zandafzettingen in de binnenbochten. Ook kan tijdens hoge waterstanden zand worden afgezet buiten de rivierbedding. Op deze zandafzettingen kan stroomdalgrasland ontstaan.

Stroomdalgraslanden zijn soortenrijke grazige begroeiingen op droge zandige of zavelige kalkhoudende gronden langs rivieren. Zij komen voor op stroomruggen, oeverwallen, rivierduinen, op dijken en langs de rand van het winterbed. Hier groeien veel verschillende soorten steenanjer, Zwolse anjer, kattendoorn, wilde tijm en geel walstro. Deze graslandmix is heel specifiek voor onder meer Junner Koeland, De Stekkenkamp, De Karshoek, Arrier Koeland en wordt bepaald door het type kalkarm zand.

De Vecht ligt deels binnen het N2000-gebied Vecht- en Beneden Regge (VBR). Het N2000 gebied zelf heeft zeer waardevolle natuur, waaronder 20 verschillende habitatgebieden en 2 leefgebieden (zie figuren 5 en 6).

Dit natuurgebied is in 2014 begrensd en aangewezen door het Ministerie van Economische Zaken in het kader van de Europese wetgeving ter bescherming van het Natura 2000 netwerk, vanwege de aanwezigheid van bijzondere natuurwaarden. In 2017 is een Beheerplan opgesteld voor behoud en ontwikkeling van de natuurwaarden. De provincie is verantwoordelijk voor de uitvoering daarvan. De particuliere grondeigenaren en terrein beherende organisaties zoals Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten werken er aan mee.

Bijzonder is de natte natuur met herstellend hoogveen, natte heide en vennen. Hier vind je onder meer dopheide en veenmos. Er zijn daarnaast een aantal heideveentjes waar zeldzame "veenbloemies" associaties voorkomen. Deze waterafhankelijke natuur gaat achteruit door verdroging. Droogte vormt samen met stikstof een actuele bedreiging voor de specifieke vegetatie. Daarnaast is er ook droge natuur zoals zandverstuivingen en droge heide. Bijzonder zijn de uitgebreide Jeneverbesstruwelen die voorkomen bij Beerze, Landgoed Junne en Junner Koeland. Deze laatstgenoemde habitats zijn vooral stikstofgevoelig. Als op een dergelijk kwetsbaar habitat te veel stikstof valt, verdwijnen de zeldzame soorten en komen er algemene soorten zoals pijpenstrootje gras in heide, en braamstruiken

en brandnetels in bossen voor in de plaats omdat de samenstelling van de bodem is veranderd. De kritische depositiewaarde (KDW) wordt in 20 van de 25 habitats overschreden, waarvan in 10 habitats fors.

Naast planten zijn er ook diersoorten die gebonden aan specifieke habitats. In het Junner koeland leeft bijvoorbeeld de gele weidemier. Deze soort komt alleen voor in specifieke stroomdalgraslanden langs de Vecht. Deze mier maakt de specifieke mierenbulten in het landschap. De Steenanjer komt vooral voor in de buurt deze bulten. Daarnaast zijn er diersoorten die niet specifiek gevoelig zijn voor stikstofdepositie maar die zich wel erg thuis voelen in het Vechtdal, zoals bijvoorbeeld de das.

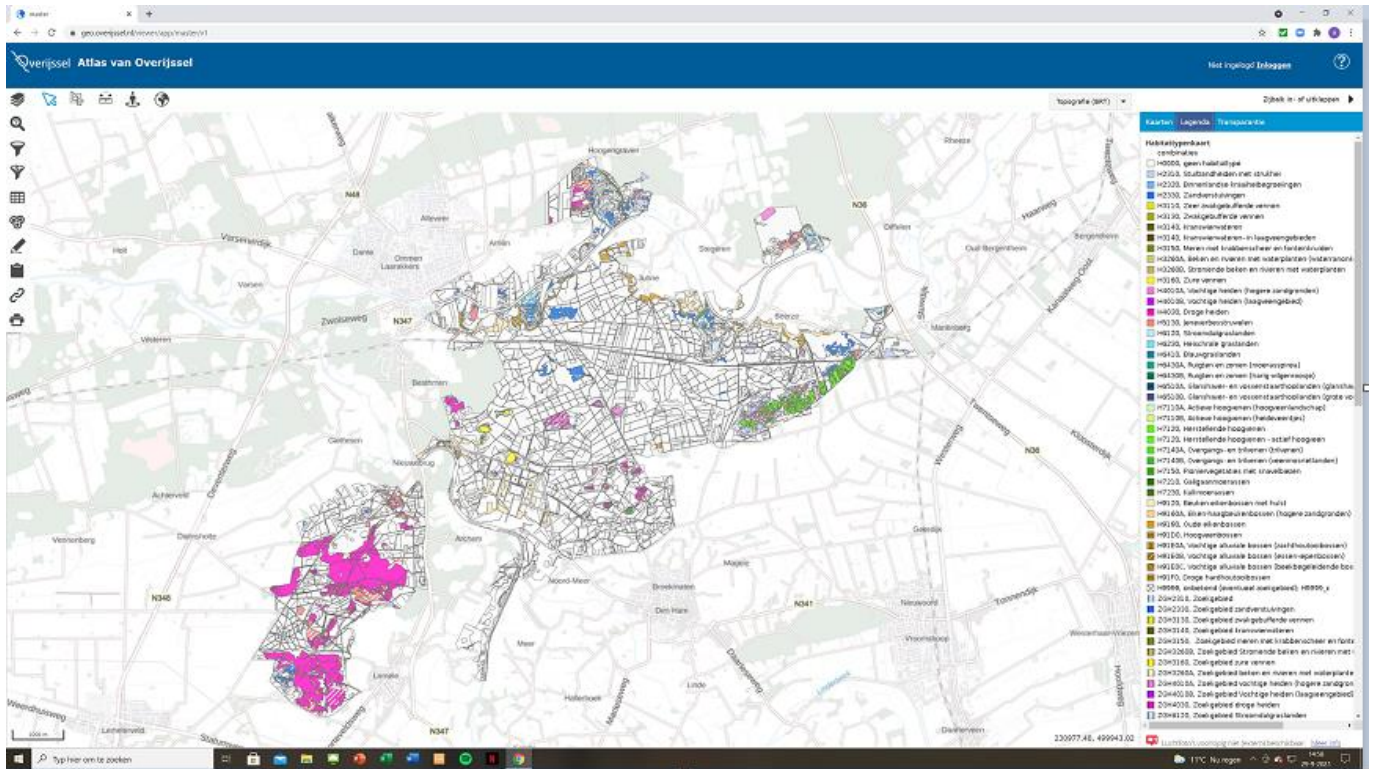
Specifiek in de rivier zijn weer andere zoogdieren te vinden, zoals de bever en de otter. Ook vind je er bijzondere vissen zoals winde, barbeel, bittervoorn, modderkruiper, en heel soms worden er zeeforellen aangetroffen. In het project Swimway worden deze bijzondere trekvissen gevolgd vanaf de Afsluitdijk tot in Duitsland. Het Vechtdal is ook het leefgebied van bijzondere amfibieën zoals rivierdonderpad, kamsalamander, knoflookpad en de ringslang.

Het Vechtdal is ook een zeer aantrekkelijk gebied voor vogels. De volgende vogels broeden in het gebied: scholekster, grutto, Kievit, wulp, watersnip, patrijs, ijsvogel, oeverzwaluw, slobeend, lepelaar, koekoek, torenvalk en rode wouw. Naast broedvogels verblijven er ook veel trekvogels zoals ganzen die in voor- en najaar op doortocht komen eten en rusten. Andere soorten overwinteren zoals knobbel- en wilde zwaan. Al met al kan echt gesteld worden dat het Vechtdal het leefgebied is voor bijzonder veel soorten. Daarmee is het Vechtdal een plek met unieke natuurwaarden.

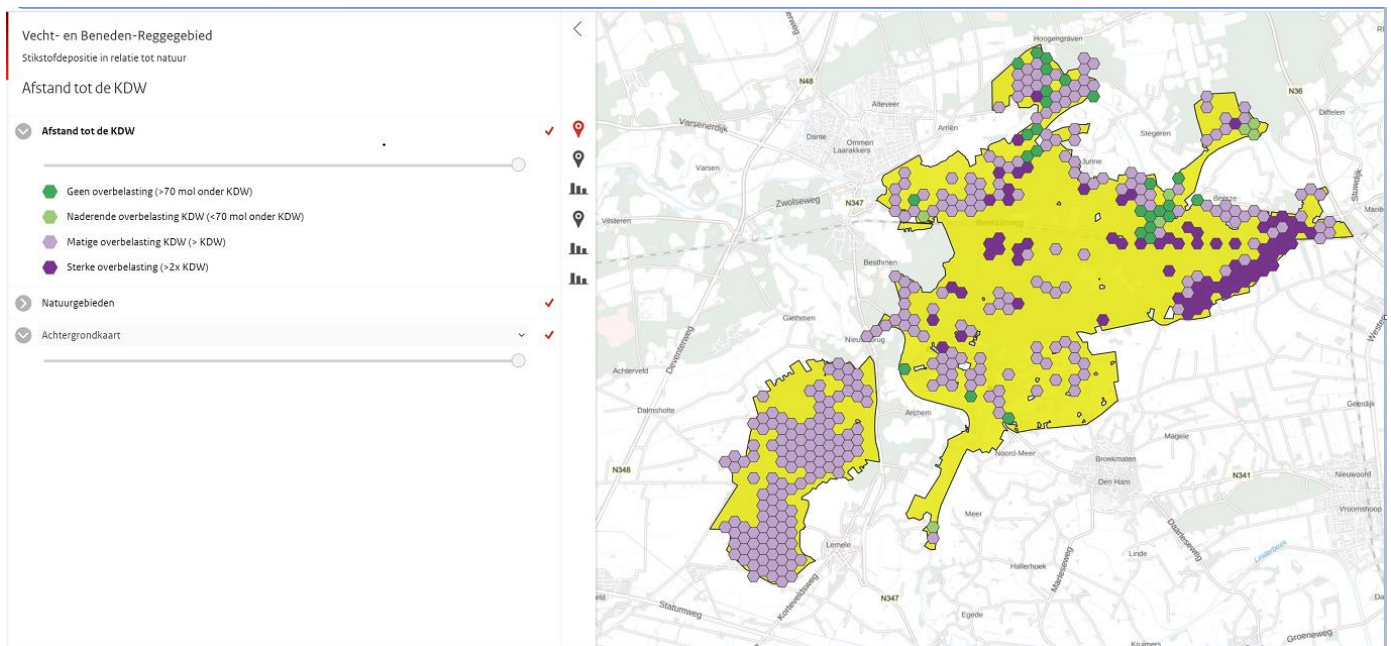
Grote delen van het winterbed en de flanken waren in het verleden zogenaamde EHS verbindingzones. Deze zones zijn echter in 2011 geschrapt in het kader van een herijking. In 2016 heeft het Rijk een groot deel van deze zones weer op de kaart gezet als onderdeel van het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Het Natuurnetwerk Nederland is een netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied. Binnen het NNN in Overijssel wordt gewerkt aan een grotere biodiversiteit en worden maatregelen genomen om de leefgebieden van soorten te verbeteren. Deze gebieden bieden ook mogelijkheden om de N2000 natuur robuuster te maken.

De belangrijkste opgaven voor de natuur zijn:

- Het verlagen van de stikstofdepositie (KDW) middels generieke bronmaatregelen en het verminderen van emissies uit omliggende bedrijven
- Herstel van het hydrologische systeem binnen de N2000 gebieden, bijvoorbeeld door dempen van watergangen of het aanbrengen van dammen of stuwen. De kwaliteit van de N2000-habitats in het Vechtdal is mede aangetast door verdroging. In het bijzonder speelt dit bij de grondwaterafhankelijke habitattypen. Een oorzaak hiervoor is de sterke drainerende werking van de Vecht via de diep uitgesleten bedding. In het kader van de ontwikkelopgave N2000 wordt door het waterschap Vechtstromen onderzoek gedaan naar de mogelijkheden en effecten van aanpassing van de Vechtpeilen.
- Herstel van het hydrologische systeem buiten de N2000 gebieden o.a. door aanleg van overgangs- of buffergebieden met hogere waterpeilen en minder stikstof belasting.

Figuur 5: Ligging habitatgebieden en type habitat. Bron: Atlas van Overijssel.

Figuur 6: Mate van overschrijding KDW Vecht- en Reggegebied. Bron: AERIUS-monitor.

In 2017 is het Beheerplan “Vecht – Beneden Reggegebied” vastgesteld door Provinciale Staten. Sindsdien wordt er door de provincie Overijssel en Waterschap Vechtstromen gewerkt aan het herstel van het N2000 gebied. Dit doen zij in nauwe samenwerking met de grondeigenaren zoals natuurbeheerorganisaties en particuliere landgoedeigenaren.

<https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/natura-2000-beheerplannen/39-vecht-en-reggegebied/>

Voorbeelden van gebieden waar al maatregelen zijn genomen zijn:

- Karshoek-Stegeren: realisatie stroomdalgraslanden met doelsoort steenanjer; daarnaast de aanleg van een nevengeul en een meander in kader van KRW door het Waterschap Vechtstromen.
- Lemeler- en Archemerberg: herstel heidelandschap
- Beerze: herstel stuifzandgebied
- Beerzerveld: vernatting voor herstel heide/hogveen
- Sahara: herstel stuifzandgebied
- Junner Koeland; herstel rivierduinen
- De Brakel: herstel heidelandschap
- Eerderveld: herstel natte heide
- Besthemerven/de meertjes: herstel vennen

Werkzaamheden in Eerder Achterbroek zijn nog in uitvoering.

Daarnaast zijn door waterschap Vechtstromen de afgelopen jaren meerdere natuurherstelprojecten langs de Vecht uitgevoerd die ook bijdragen aan Natuur (NNN) en/of Natura 2000-doelen. Voorbeelden hiervan zijn Grensmeander, Vechtpark Hardenberg, Uilenkamp en Molnmarsch bij Diffelen, Rheezermaten, Vechtoevers Ommen. Ook in het stroomgebied van de Regge zijn diverse projecten uitgevoerd.

2.4. Water(veiligheid) en klimaatadaptatie

De kern van de opgaven is om een watersysteem te ontwikkelen op basis van de natuurlijke kenmerken dat bestand is tegen droogte en extreme neerslag met een goede waterkwaliteit. Dat betekent:

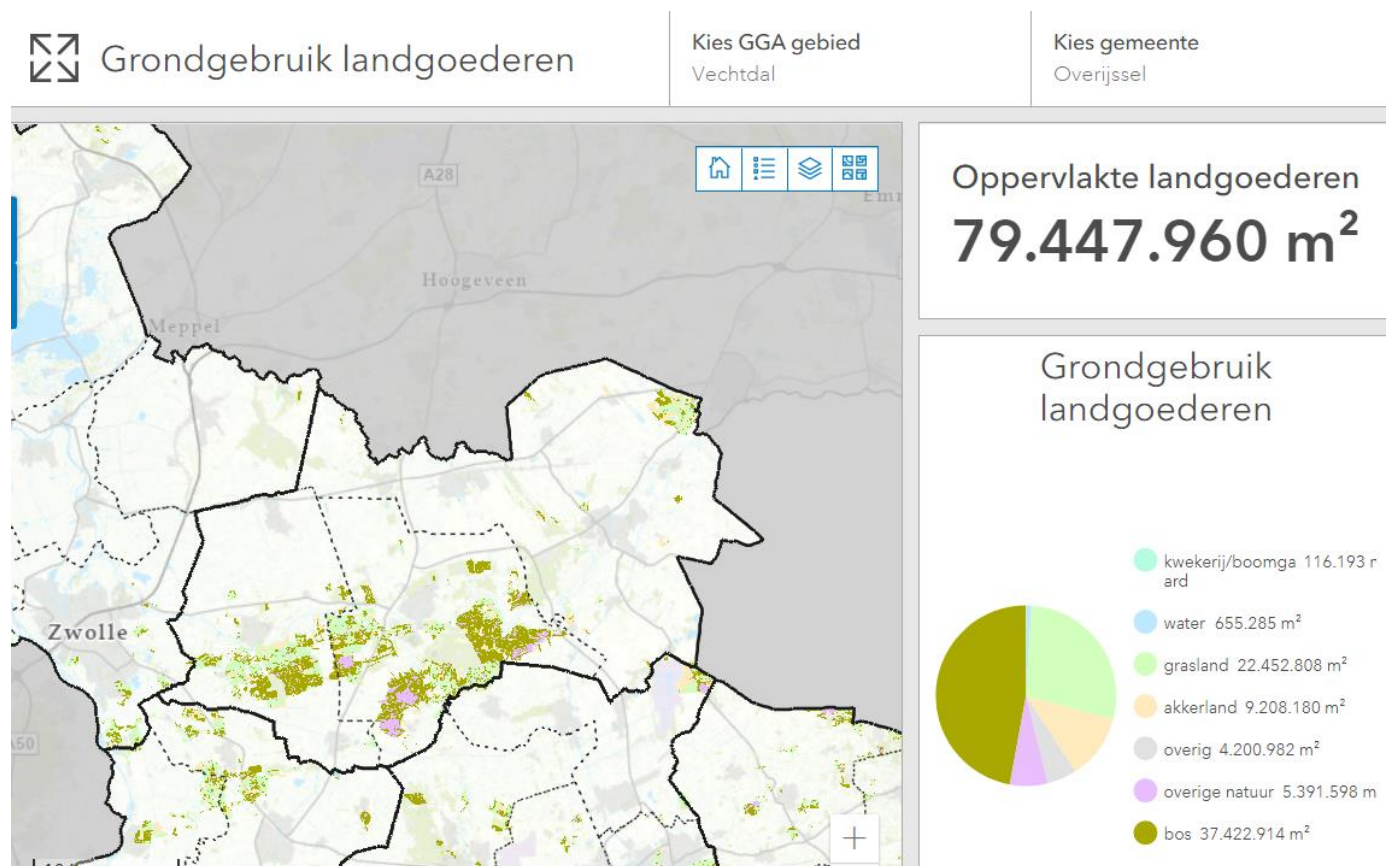
- Werken aan klimaatopgaven in het landelijk gebied met het winterbed van de Vecht als een centrale "klimaatas".
- Enerzijds zijn dijkverbeteringen nodig om waterveiligheid van deze klimaatas te borgen,
- Aanvullend worden systeemmaatregelen buiten het winterbed onderzocht om in extreme neerslagsituaties de afvoer naar de Vecht te kunnen vertragen,
- Werken aan klimaatadaptatie in stedelijk gebied: voorkomen dat stedelijke knelpunten worden afgewenteld op het landelijk gebied.
- Optimalisatie van het peilbeheer in de stuwpannen van de Vecht gericht op bediening van de verschillende functies en binnen de mogelijkheden van het natuurlijk watersysteem.
- Verbeteren van de waterberging in de bodem (vasthouden water door sponswerking in haarvaten, onderdeel van Zoetwatervoorziening Oost Nederland - ZON).
- Betere waterkwaliteit via extra zuiveringsstappen in de rioolwaterzuiveringen.
- Aanleg van nevengeulen rond vechtstuwen en het ontsteden van oevers (KRW opgaven).

2.5. Landgoederen

Een achtste deel van het totale oppervlak in het Vechtdal bestaat uit landgoederen. Naast een aantal verspreid gelegen landgoederen zijn ze vooral langs de Vecht aaneengeschaald van de westzijde van de gemeente Dalfsen tot aan de oostzijde van de gemeente Ommen. Met name groot deel van het grondgebied van Ommen en Dalfsen bestaat uit landgoederen (*zie figuur 7, volgende pagina*).

De landgoederen zijn vooral vóór 1850 ontstaan. Sommige van de landgoederen hebben een opmerkelijk grote oppervlakte. Drie van de vier grootste landgoederen binnen de provincie Overijssel, Junne, Rechteren en Vilsteren,

zijn gelegen binnen het Vechtdal. Andere landgoederen met een, voor Overijsselse begrippen, bovengemiddeld oppervlak betreffen o.a. De Grote Scheere en Den Aalshorst.

Figuur7: Landgoederen in het Vechtdal (bron: Gebiedsdata stikstof Overijssel – Albers Adviezen en Lantschap, Inventarisatie van landgoederen in de provincie Overijssel (juni 2011) en geoportaaloverijssel.nl) Meest actuele versie van dit figuur bekijken? [Klik dan hier](#)

Landgoederen zijn veerkrachtige ondernemingen. Ze worden gekenmerkt door hun integrale, bij voorkeur redzame en vaak circulaire werkwijze. Veel eigenaren voeren al generaties lang de regie, zijn geworteld in hun omgeving en bieden continuïteit. Op landgoederen is veelal sprake van een combinatie van verschillende functies: er wordt gewerkt, gewoond, gecreëerd. Landbouwgronden, bossen, natuurterreinen, (monumentale) gebouwen en tuinen en parken vormen samen een landschappelijke en economische eenheid. Landgoederen zijn daarmee een 'mini' buitengebied. Het samenspel van de verschillende functies is belangrijk: geen maximalisatie van één functie, maar optimalisatie van de combinatie van functies. Daarmee doen zich op landgoederen kansen voor om win-win situaties te creëren voor de verschillende thema's en opgaven die spelen in het buitengebied.

De landgoederen hebben te maken met de volgende ontwikkelingen:

- De continuïteit van bestaande economische dragers wordt onzekerder:
 - De inkomsten van land- en bosbouw staan onder druk;
 - Droogte veroorzaakt schade aan bos en natuur en groen en rood erfgoed;
- Er wordt gezocht naar nieuwe economische dragers om inkomsten te verkrijgen vanuit meerdere sectoren en zo duurzame instandhouding voor de lange termijn zeker stellen.
- Doordat bestaande economische dragers onder druk staan, zijn er minder middelen voor onrendabele activiteiten die veelal maatschappelijke meerwaarde leveren goed op niveau te houden. Er ontstaat daardoor een onbalans.
- Stikstofneerslag heeft een negatief effect op de (aangroei van) bossen en natuurterreinen.

- Toename recreatiedruk op landgoederen heeft effecten op de natuur (rust en verstoring) en vraagt o.a. om meer toezicht, behoud van de aantrekkelijkheid door goede infra en zonerings- en kwalitatieve benadering.

Voor een aanzienlijk deel van de landgoederen in het Vechtdal vormt de landbouw een belangrijke economische drager, in de vorm van verpachting van landbouwgronden en gebouwen. De meeste landbouwgrond is verpacht door middel van de reguliere pachtvorm. Deze vorm van pacht beperkt de zeggenschap van de verpachter over de wijze waarop de grond gebruikt wordt en is gebonden aan een maximale prijs: de pachtnorm. Deze norm daalt al jaren en daarmee ook de inkomsten van de landgoederen. Geliberaliseerde verpachting komt in mindere mate voor. Deze vorm van pacht is flexibeler dan reguliere pacht, omdat er minder wettelijke regels zijn. Zo kunnen er bijvoorbeeld eisen gesteld worden aan de wijze waarop de landbouw wordt bedreven. Eigenaren en beheerders zien de landbouw ook voor de toekomst als belangrijk onderdeel van de landgoederen. Meerdere eigenaren en beheerders verkennen samen met hun pachters hoe ze de wijze van het bedrijven van de landbouw voor de toekomst duurzaam kunnen vormgeven.

Doordat de landgoederen een grote diversiteit hebben in kenmerken, zoals areaalverdeling, omvang, aanwezigheid van een (beschermd) tuin- en parkaanleg en (monumentale) bebouwing is de manier waarop de opgaven zich manifesteren uiteenlopend.

2.6. Overig

'Overig' omvat diverse thema's:

- **Verstedelijking:** de bedrijven in het Vechtdal zijn sterk MKB en productie gericht en er is een grote toeristische economie.
- **Energie:** voor wind zijn zoekgebieden in Hardenberg nabij Diffelen en Kloosterhaar-Sibculo-Bergentheim, ten noorden van Dalfsen en ten westen van Nieuwleusen. Ommen is meer gefocust op zonnevelden. Verder wordt er gezocht naar locaties voor het produceren van biogas en waterstof. Zie ook het hoofdlijnenakkoord Regionale Energie Strategie (RES) West Overijssel.
- **Infrastructuur/mobiliteit:** de Vechtdalverbinding is de kern. Via de N340, N36, N348, N377 is het mogelijk snel in Zwolle en Duitsland te zijn.

De belangrijkste opgaven van deze thema's zijn:

Verstedelijking:

- De woningbouwopgave die in elke gemeente speelt. Stikstof vormt nog steeds een belangrijke belemmering voor het uitvoeren van plannen voor de noodzakelijke woningbouw, om te voldoen aan de behoefte. Daardoor treedt vertraging op en wordt de druk op de woningmarkt nog groter. Het is belangrijk om hier snel een oplossing voor te vinden. Geen van de gemeenten in het Vechtdal heeft te maken gehad met het stilliggen van woningbouwprojecten als gevolg van de stikstofcrisis.
- Op 1 juli 2021 is de wet Stikstofreductie en Natuurverbetering in werking getreden. Onderdeel van deze wet is de vrijstelling voor bouw-, sloop- en eenmalige aanlegactiviteiten, in het kort de Bouwvrijstelling. Het aspect stikstof speelt hierdoor in het vergunningstraject alleen nog een rol bij de neerslag (depositie) in de gebruiksfase.

Het is niet langer verplicht om een activiteit met tijdelijke emissies op lokale effecten te toetsen. In het geval van bouw, sloop en eenmalige aanleg is het immers duidelijk dat het altijd om een tijdelijke activiteit gaat. Op een bepaald moment is het bouwwerk immers gereed, gesloopt of aangelegd. Er is daarbij een scheiding gemaakt tussen de bouw en het daadwerkelijke gebruik van het bouwwerk. De milieubelasting tijdens de bouw is altijd tijdelijk, terwijl het gebruik een permanent karakter heeft. De Bouwvrijstelling maakt bouwprojecten weer mogelijk. Bij de ontwikkeling van de wet was het uitgangspunt om zo min mogelijk complexe regels en voorwaarden voor initiatiefnemers te creëren, zonder afbreuk te doen aan het herstel

van de natuur. Hierbij is in ogenschouw genomen dat de bouwsector als geheel een relatief klein aandeel heeft in de stikstofuitstoot. Een klein deel daarvan komt van de tijdelijke emissies tijdens de bouw.

- Ruimte voor recreatie. Maar ook voor de vergroening en verduurzaming binnen de recreatiesector. Onderzoeken hoe de recreatiesector kan bijdragen aan het terugdringen van de stikstofuitstoot, onder andere door toenemend elektrisch vervoer in allerlei vormen (zoals voor groepsactiviteiten: elektrische steppen en scooters), waaronder vaartuigen. De recreatiesector kan ook een belangrijke bijdrage leveren aan het creëren van milieubewustzijn bij recreanten.

Energie:

- Ontwikkelingsmogelijkheden voor de industrie en het op orde maken van het energienetwerk voor de opwek van duurzame energie.
 - Windenergie is onmisbaar voor de energietransitie in Nederland. Waar nu in veel gevallen fossiele brandstoffen worden benut voor energieopwekking, kan windenergie langdurig schone stroom produceren en wordt, naast CO₂-uitstoot, schade aan de natuur door stikstofverbindingen voorkomen. In de bouwfase van windmolens komt echter wél stikstof vrij. Hoewel de stikstofuitstoot bij de bouw van windparken ruimschoots wordt gecompenseerd door de productie van groene stroom, is vaak een vergunning nodig vanwege het effect van de stikstof op natuurgebieden.
 - Omdat zonnepanelen geen stikstof uitstoten en slechts incidenteel onderhoud aan de panelen zal plaatsvinden, is de stikstofemissie van de toekomstige situatie (gebruiksfase) verwaarloosbaar.

Infrastructuur/mobiliteit:

- Het zorgen voor voldoende werkgelegenheid.
- Een betere bereikbaarheid over de weg en met het openbaar vervoer.

3. Samenhang – koppelkansen, knelpunten en bouwstenen

De thema's beïnvloeden elkaar, er is samenhang. Daarom is een gebiedsgerichte aanpak nodig om aan alle opgaven te werken. In dit hoofdstuk wordt eerst kernachtig beschreven hoe de thema's elkaar positief en negatief beïnvloeden (hierna respectievelijk: koppelkansen en knelpunten). Dit is, net als de opgaven in het voorgaande hoofdstuk, mede met de gebiedstafelleden geïnventariseerd (zie de opbrengst in Bijlage II). Vervolgens hebben we aan de hand van deze koppelkansen en knelpunten gekeken naar de relatie met stikstof en andere opgaven. Daaruit volgt een lijst met bouwstenen voor de gebiedsagenda; aan welke knoppen kunnen we mogelijk draaien om de stikstofopgave en andere opgaven het hoofd te bieden? De lijst met bouwstenen zijn op 8 september ter check voorgelegd aan de gebiedstafelleden.

3.1. Koppelkansen en knelpunten

We zien meerdere **koppelkansen** bij de thema's landbouw, landgoederen natuur en water:

- Kringloopssystemen, agrarisch natuurbeheer en natuurinclusieve/extensieve landbouw bieden kansen voor biodiversiteit, de toekomst van de landgoederen en de drinkwaterfunctie van de Vecht (oeverwaterwinning bij Vechterweerd).
- Een meer natuurlijk watersysteem waarmee meer water wordt vastgehouden vermindert de kans op verdroging (zowel landbouw- als natuurgronden);
- Door het vasthouden van water zijn landbouw en natuur ook minder afhankelijk van (vreemde) wateraanvoer. Daarnaast neemt de waterbiodiversiteit toe (KRW); hogere grondwaterstanden betekent minder uitspoeling van meststoffen (samenhang tussen bodem- en waterbeheer).
- Er liggen kansen in het aanleggen van wateropvanggebieden voor perioden met extreme piekafvoeren in combinatie met landbouw (ontginningsgebieden en beekdalen) en ontwikkeling van natte natuur (winterbed Vecht en flanken). In het project Veilige Vecht worden deze kansen onderzocht.
- Het landgoedmodel (= grondgebonden functies combineren en daarmee invulling geven aan opgaven binnen één ruimtelijk en economische eenheid) biedt mogelijkheden voor het combineren van de landbouw-, natuur- én klimaatopgaven.
- Vrijkomende grond, bijvoorbeeld door gerichte opkoop van veehouderijen ten behoeve van één van de opgaven, kan via kavelruil bijdragen aan een extensievere inrichting van omliggende bedrijven.

De samenhang van water vasthouden/bergen met landbouw – natuur – landgoederen vergt wel nader onderzoek. Welke deelgebieden zijn hiervoor geschikt? En wat zijn de bijkomende effecten die om nieuwe maatregelen vragen?

Daarnaast zijn er binnen het thema **overig** ook enkele koppelkansen met de andere thema's benoemd:

- Woningbouw: Er liggen kansen voor de landbouw en de woningbouwopgave (win-winsituatie) via de Rood voor Rood (RvR) regeling en ontwikkelingen als Landschapslandbouw (bijv. de Natuurdorpen in de Peel, waar agrarisch eigendom beschikbaar is gesteld voor tiny houses en natuurontwikkeling). Bovendien kan landbouw stikstofruimte leveren voor woningbouw.
- Recreatie en toerisme: De hoeveelheid (huidige en mogelijk toekomstige) natuur in het Vechtdal vergroot de belevingswaarde van een gebied en maakt het Vechtdal aantrekkelijk voor toeristen en (toekomstige) inwoners. Daarnaast biedt de veelheid aan groen en rood erfgoed op de landgoederen in het Vechtdal ook een hoge belevingswaarde. De centraal gelegen Vecht biedt vaar- en recreatiemogelijkheden en kansen om van het gebied te genieten vanaf het water.
- Energie: energiewinning uit zon, wind of biomassa kunnen dienen als extra verdienmodel voor zowel landbouw als landgoederen en zijn passend bij duurzaam gastheerschap.

Maar de thema's hebben soms ook een negatieve uitwerking op elkaar. We zijn in de analysefase de volgende **knelpunten** tegengekomen:

- De stikstofdepositie overschrijdt in het N2000-gebied Vecht- en Beneden Regge maar liefst 20 van de 25 stikstofgevoelige habitats. Door beperkte stikstofruimte liggen (door)ontwikkelingen in diverse sectoren stil. Zo komt het verdienmodel en de uitbreidingsmogelijkheden van de landbouw onder druk te staan, evenals de woningbouwopgave.
- De aanwezige intensieve en minder intensieve landbouw in het Vechtdal heeft met haar stikstofuitstoot negatieve effecten op stikstofgevoelige habitats en soorten in/rondom het Vecht- en Beneden Reggegebied, zowel via piekbelasters als meer integraal.
- Voor een aanzienlijk deel van de landgoederen vormen inkomsten uit pacht een belangrijke economische drager. Deze drager staat door dalende pachtnormen en de onzekere en grillige ontwikkelingen in de landbouw onder druk. De landgoederen zijn erbij gebaat dat er voldoende inkomsten zijn om de maatschappelijke waarden te kunnen blijven leveren en de instandhouding voor de lange termijn zeker stellen.
- In geval van sterke functiemenging van natuur met landbouw, geeft waterbeheer gericht op de landbouw in sommige periodes verdroging in de natuur.
- Wanneer de zogenaamde verdringingsreeks in werking treedt in droge perioden, krijgen andere sectoren prioriteit boven landbouw bij het aanwenden van water.
- Landbouwgrond staat onder druk door de behoefte aan grond voor diverse opgaven, zoals (nieuwe) water- en natuurfuncties (waterberging, KRW maatregelen, natuuruitbreiding), verstedelijking en energie (zonnevelden).

Specifiek vanuit de agrarische sector worden de volgende **knelpunten en aandachtspunten** meegegeven:

- De juridische borging/houdbaarheid van maatregelen/oplossingen.
- Maatregelen op het landbouwbedrijf voor maatschappelijke eisen zijn (bijna) altijd kostprijsverhogend. Dat heeft gevolgen voor de continuïteit van het bedrijf.
- Het ontbreken van een verdienmodel bij extensivering/kringlooplandbouw.
- AERIUS heeft niet het vertrouwen van de sector:
 - De emissies van andere sectoren is niet vergund of wordt geschat;
 - De invoer van natuur vindt plaats op basis van bevindingen;
 - AERIUS is een model: verkeerde input, geeft verkeerde output;
 - Als er in de uitvoering niet gecontroleerd wordt, heeft een AERIUS-berekening geen zin
 - In hoeverre zit het vliegverkeer op een goede wijze in AERIUS?
- De overheid is een onbetrouwbare partner voor de landbouw want:
 - Het beleid en de regels veranderen te vaak, dit levert veel onzekerheid over te nemen maatregelen op. Bovendien heeft dit gevolgen voor de capaciteit: de regels die door de overheid worden opgelegd kunnen niet door alle boeren worden gerealiseerd.
 - Er is een gevecht om de ruimte gaande. Om te kunnen voldoen aan de maatschappelijke wensen (extensiveren) en de autonome ontwikkeling heeft de landbouw zelf de grond harder nodig dan ooit. Extensivering kost een bedrijf geld. De meerkosten die extensivering met zich meebrengt, vertaalt zich in een hectareprijs van 20.000 euro.
 - De afgelopen jaren laten een beeld zien van een provincie die samen met de natuurbewegingen / TBO's steeds een nieuwe ambitiekaart maakt en die wensen van die sectoren laat uitkomen. Naar de mening van de agrarische sector wordt niet of nauwelijks gevraagd.
 - De strikte scheiding van de landbouw en de natuur van de afgelopen jaren, heeft de maatschappij veel geld gekost en de stikstofproblemen niet opgelost.
 - Onduidelijkheid over de gevolgen als de KDW niet gehaald wordt.
 - Het gebrek aan waardering en het gevoel dat voor de oplossing van het probleem alleen de agrarische sector aan de lat staat.

3.2. Mogelijke knoppen om aan te draaien; bouwstenen voor de gebiedsagenda

De opgaven, kansen en knelpunten in het Vechtdal in ogenschouw nemend, kunnen we een aantal “knoppen” benoemen waar het gebied in een volgende fase in ieder geval mee aan de slag moet. Ze zijn nog slechts op hoofdlijnen beschreven, gebaseerd op de huidige gesprekken die we vanuit GGA in het Vechtdal gevoerd hebben en waarbinnen we in deze fase nog niet detail zijn getreden over wenselijke en noodzakelijke maatregelen. Daarvoor is het noodzakelijk om eerst meer duidelijkheid te krijgen over de effecten van bronmaatregelen en (aanvullende) plannen van het nieuwe kabinet, en verder dat er goede gesprekken gevoerd en afspraken gemaakt worden tussen de gebiedspartners onderling, als ook verdergaand (deel)gebiedsgericht onderzoek.

In het Vechtdal zien we op basis van de gebiedsanalysefase de volgende bouwstenen voor de gebiedsagenda:

1. Gebiedsgerichte, voor het Vechtdal passende, invulling van bronmaatregelen om emissiereductie te bereiken

Met de landelijke bronmaatregelen beoogt het Rijk de doelstelling voor 2030 (26% emissiereductie) te kunnen bereiken. Omdat deze niet generiek toe te passen zijn op elke sector in elk gebied, heeft het Rijk de provincies gevraagd om de bronmaatregelen gebiedsgericht uit te rollen. Welke bronmaatregelen op welke manier het beste aansluiten bij het Vechtdal, met haar eigen karakteristieken en andere aanwezige opgaven, zal in de gebiedsagendafase het nodige uitzoekwerk vragen. De bronmaatregelen voor industrie, bouw, scheepvaart en luchtvaart zullen bijvoorbeeld van minder toegevoegde waarde zijn voor de emissiereductieopgave in het Vechtdal dan die voor natuur en landbouw. Deze laatstgenoemde twee sectoren hebben de meeste invloed op de stikstofopgave. Dit betekent niet dat er in andere sectoren geen stikstofwinst te behalen valt voor het Vechtdal. Het uitgangspunt blijft dat alle sectoren hun steentje moeten bijdragen, enkel vragen de diverse maatregelen/sectoren elk om een eigen aanpak.

2. Mogelijkheden voor maatwerk bij de landbouw; menukaartmodel

Vanuit een groot deel van de verschillende maatschappelijke opgaven (stikstof, waterkwaliteit, klimaatadaptatie, etc) wordt gekeken naar de landbouwsector. Binnen deze sector ligt een breed scala aan mogelijkheden en kansen om de opgaven te verminderen. Oftewel: de landbouw heeft een belangrijk deel van de oplossing in handen.

Een veelgehoord geluid vanuit de landbouw is de mogelijkheid tot maatwerk. Niet alleen per (deel)gebied of landbouwsector, maar ook per bedrijf. Iedere ondernemer heeft zijn eigen mogelijkheden en beperkingen, en een eigen beeld over de toekomst van zijn of haar bedrijf. Ook is het belangrijk om oog te hebben voor jonge landbouwers, samen met hen zoeken naar toekomstperspectief en mogelijke oplossingen.

De uitdaging voor overheden is het inzichtelijk maken voor ondernemers waar en waarin keuzes gemaakt moeten worden en welke opties er zijn: een soort menukaart-model. Via business case berekeningen kan vervolgens inzichtelijk gemaakt worden wat de (combinatie van) opties voor positieve én negatieve gevolgen heeft voor het betreffende bedrijf. De ondernemer kiest uit deze ‘menukaart’ dan zelf welke maatregel(en) het beste passen bij zijn bedrijfsvoering.

Denkbare oplossingsrichtingen voor verschillende opgaven zijn grofweg in te delen in een vijftal categorieën:

1. Technische oplossingen (bijv. aanpassingen aan stal of vloer, mest verdunnen met water, aanzuren of koelen van mest, etc.)
2. Management aanpassing (bijv. voerspoor (eiwit), weidegang)
3. Bedrijfssysteem verandering (bijv. ander stalsysteem, biologische landbouw, natuur inclusieve landbouw, kringlooplandbouw, extensivering)
4. Locatie aanpassing (bijv. kavelruil *, verplaatsing van het bedrijf)
5. Beëindiging van (deel van de) activiteiten (bijv. rood voor rood regeling **, opkoopregeling)
6. Beheer natuurgronden in samenwerking met agrariërs.
7. Belonen in plaats van ‘bestrafen’. ***

- *Kavelruil helpt om de blijvers te voorzien van extra grond in combinatie met extensivering. Langjarige landschapsdiensten in deze zones moeten dan het gat in het inkomsten dichten. Tot nu toe bestaat enkel de bronmaatregel “opkoopregeling veehouderijen”, en het Omschakelprogramma Duurzame landbouw van ministerie van LNV om de bedrijven te ondersteunen in de transitie naar duurzaamheid.*
- ** *Deze regeling binnen het ruimtelijk beleid van gemeenten is mogelijk een goed alternatief voor ondernemers die op zoek zijn naar een nieuwe bestemming van hun perceel, maar niet in aanmerking komen voor de stoppersregeling.*
- *** *Hoewel maatregelen op het gebied van stikstof niet altijd gemakkelijk zijn, zullen deze zoveel mogelijk met draagvlak of toekomst perspectief voor de betreffende doelgroepen worden uitgewerkt. Ook zal hierbij liever met positieve intenties worden gewerkt (beloningsstructuur) dan met negatieve (b.v. boetes).*

INZICHT IN EFFECT VAN MAATREGELEN

LTO Noord heeft recent het project Netwerk Praktijkbedrijven gestart, waarbinnen melkveehouders uit heel Nederland aan de slag gaan met de reductie van ammoniak- en methaanuitstoot. In 2024 willen zij deze met 15 tot 30% gereduceerd hebben, en zullen collega-melkveehouders tijdens hun (leer)route daarnaar toe inspireren en bijstaan om ook aan de slag te gaan. Dit zal veel interessante inzichten geven in de haalbaarheid en inpasbaarheid van nieuwe maatregelen. Eén van de tien onderzoeksbedrijven en vier van de 30 demonstratiebedrijven binnen dit netwerk zijn gevestigd in Overijssel.

3. Wateropgaven (KRW, waterveiligheid en klimaatadaptatie) benutten als drager van gebiedsprocessen

Redenerend vanuit het watersysteem zijn er soms tegenstrijdige, maar ook vaak gemeenschappelijke belangen met landbouw en natuur. Zo hebben zowel landbouw als natuur belang bij voldoende en schoon water, zeker in droge perioden. En ook houden agrariërs liever hun meststoffen vast in de bodem dan dat ze uitspoelen naar het water en daarmee de water- en natuurkwaliteit schaden. Het benutten van deze gezamenlijke wensen vanuit water, landbouw en natuur is een belangrijke drager voor gebiedsprocessen als deze, en zal tijdens het maken van de gebiedsagenda veel aandacht moeten krijgen.

4. Zachte(re) overgang tussen landbouw en natuur biedt kansen voor beide sectoren

Door huidig beleid en regelgeving is er vaak een harde scheiding tussen natuur en landbouw. Terwijl er in de praktijk veel mogelijk is om deze functies te combineren of zacht in elkaar over te laten gaan. Waar zogenaamde overgangszones rondom natuur- en landbouwgebieden van meerwaarde kunnen zijn voor beide sectoren, zal voor het Vechtdal nader onderzocht kunnen worden. Evenals maatregelen die agrariërs op hun grond kunnen treffen die bijdragen aan natuurversterking, zonder dat zij daarvoor grond in moeten leveren.

5. Landgoederen benutten als pilotgebied voor integraal werken aan thema's

Het landgoedmodel is het combineren van grondgebonden functies binnen één ruimtelijke en economische eenheid. Door een gebied als een ruimtelijke en economische eenheid te benaderen, kunnen diverse onderdelen elkaar versterken. Essentie van het landgoedmodel is dat functies duurzaam met elkaar worden

gecombineerd en verbonden. Landgoederen bieden daarmee de mogelijkheid om de zachte(re) overgang tussen landbouw en natuur te onderzoeken en vorm te geven.

Hoewel het landgoedmodel op zeer diverse manieren functioneert, is de aanpak terug te brengen tot een aantal kenmerken. Binnen het landgoedmodel:

- is sprake van een combinatie van grondgebonden functies binnen een landschappelijke eenheid;
- is het samenspel van functies belangrijk: geen maximalisatie van één functie, maar optimalisatie van de combinatie van functies;
- is geen traditie van winstmaximalisatie, maar is de exploitatie gericht op het optimaliseren van het lange termijn rendement zowel op economisch, ecologisch als sociaal en cultureel gebied;
- wordt blijvend gezocht naar manieren om een gebied rendabel te exploiteren, passend bij de identiteit van de regio en het landgoed, dan wel een andere ruimtelijke en economische eenheid;
- is schoonheid een belangrijk element;
- gebeurt dit alles met passie en een eigenwijze aanpak.

6. Mogelijkheden voor NO_x emissiereductie op gebied van mobiliteit, infra en (woning)bouw

Er zijn op het gebied van NO_x emissies binnen de mobiliteit, infrastructuur en bouw een aantal knoppen denkbaar:

- Sturen op de inzet van schone bouwmachines bij infrastructuurprojecten en bouwprojecten. Dit zou standaard opgenomen moeten worden als voorwaarde in de uitvraag, minimaal bij grote opdrachtgevers als provincie, gemeenten en waterschappen. Controle op het daadwerkelijke gebruik van deze bouwmachines en op de uiteindelijke stikstofuitstoot (blijft deze onder de vooraf ingeschatte maximale waarde?) is vervolgens ook een belangrijk onderdeel.
- De gevolgen voor stikstofemissie meewegen in nieuwe plannen voor uitbreidingen van het wegennet; kritisch zijn over de wenselijkheid en noodzaak.
- Bij zoektocht naar geschikte woningbouwlocaties óók de effecten van stikstof meewegen (afstand tot natuurgebieden).

Overige aandachtspunten die eveneens en plek kunnen krijgen in de agendafase:

- Tijdelijke emissiereductie via koppeling met duurzame energieopgave

Tijdelijke inzet van landbouwgrond voor zonneparken biedt mogelijk kansen voor zowel ondernemers als gemeenten. Gemeenten hebben een groot belang bij het kunnen uitvoeren van beleid ten aanzien van duurzame energie. Ondernemers behouden de grond voor agrarisch gebruik in de toekomst en krijgen tijdelijk extra inkomsten die benut kunnen worden voor investeringen in het bedrijf. Deze ontwikkeling heeft natuurlijk ook haar keerzijden; agrariërs kunnen voor langere periode (meestal 25 jaar) hun grond niet gebruiken en per gemeente kunnen de mogelijkheden en voorwaarden afwijken vanwege verschillend beleid. In het Vechtdal biedt bijvoorbeeld de gemeente Ommen voor zonneparken meer ruimte dan de gemeenten Hardenberg en Dalfsen. Het vraagt dus om een gesprek met zowel gemeenten als ondernemers om deze mogelijkheid verder te verkennen.

- Bewustwording en gedrag

Hoe krijgen we iedereen – zowel overheden en maatschappelijke organisaties als individuele ondernemers en inwoners – zover om bij te dragen aan de verschillende maatschappelijke opgaven (waaronder stikstof)? De recente overstromingen zijn een belangrijke waarschuwing: het klimaat verandert en klimaatadaptatie vraagt iedereen om zijn/haar steentje bij te dragen. Ook gevolgen voor het ecosysteem door de verminderde aanwezigheid van diverse planten- en diersoorten gaat iedereen op den duur voelen. Campagne voeren is

altijd goed, maar ook financiële consequenties kunnen effectief zijn. Rekeningrijden kan bijvoorbeeld mensen bewegen om meer thuis te werken. In combinatie met de juiste ondersteuning van werkgevers in thuiswerken kan een positief uitwerking hebben op het veranderende klimaat (CO₂ en stikstof).

Verandering van gedrag kan ook betekenen meer oog te hebben voor anderen. Bijvoorbeeld voor agrariërs: door het kopen van biologische en/of lokale producten voelen agrariërs waardering voor hun producten en een (financiële) stimulans in het doorzetten en door ontwikkelen hiervan. Kennisdeling en bewustwording over voedsel en het bijbehorende proces van telen en vervoeren is daarin belangrijk onderdeel waar kansen liggen bij onder andere scholen en (sociale) media.

4. Vervolg

Met deze gebiedsdoorsnede sluiten we voorlopig de analysefase af, of zoals we het ook vaker zeggen: we zetten een puntkomma. Op basis van vervolgstappen en vragen, kunnen nadere analyses noodzakelijk blijken. Daarnaast wordt de data waarmee we de huidige analyse onderbouwd hebben in de loop der tijd (mogelijk) nog geactualiseerd, wat zal vragen om het bijstellen van beelden uit deze gebiedsdoorsnede.

Het beleid binnen de verschillende sectoren is niet altijd concreet genoeg en is in sommige gevallen tegenstrijdig. Het is van belang om de kansen bij de integrale gebiedsprocessen te benutten. Het gebiedsteam Vechtdal heeft als taak om te kijken of het mogelijk is deze gevoelde 'hindernissen', te slechten.

Integraal denken is ook belangrijk als het gaat om het toekennen van subsidies. Alles gaat nu nog sectoraal en het is aan het gebiedsteam om dat integraal bij elkaar te brengen, te constateren en bijeen te brengen in de agendafase.

Doorkijk naar volgende fase

We kunnen op basis van de huidige analyse starten met de volgende fase: het maken van een gebiedsagenda. Met de kennis van het gebied, de huidige feiten en cijfers en de kansen en knelpunten die we opgehaald hebben gaan we aan de slag met de emissieopgave in het gebied. We hebben in ieder geval zes bouwstenen (zie 3.2) gedefinieerd waar we in deze fase verdere uitwerking aan willen geven. Daarnaast zullen verdiepende gesprekken en nadere verkenning naar concrete kansrijke projecten onderdeel zijn van de gebiedsagendafase. De gebiedsdata stikstof Overijssel zoals deze te vinden is in de digitale database kan daarvoor benut worden.

Bijlage I: Gebiedsteam en gebiedstafel Vechtdal (gebiedsanalysefase)

In de periode van december 2020 – september 2021 zijn de volgende personen en partners actief betrokken geweest bij de gebiedsanalysefase in het Vechtdal.

Gebiedsteam – coördinatie van gebiedsproces en opsteller van de gebiedsdoorsnede

- Gemeente Dalfsen, aanspreekpunt gemeenten (Simone Kiewiet)
- Landbouw, aanspreekpunt voor agrariërs (Janke Kloosterman)
- Natuur en Milieu Overijssel, aanspreekpunt voor natuurpartners (Willem Seine)
- Overijssels Particulier Grondbezit, aanspreekpunt voor landgoedeigenaren en pachters (Rogier Hooge Venterink)
- Provincie Overijssel, gebiedsregisseurs (Paul van Bruggen en Judith Muis) en ondersteuning (Maud van der Hoofd)
- Waterschap Vechtstromen, aanspreekpunt waterschappen (Peter van den Akker)

Gebiedstafel – gesprekspartner en vertegenwoordiger uit gebied, verzorgt input voor en check op de inhoud van de gebiedsdoorsnede

- Agrarische sector*
 - LTO-Noord (ambtelijk en lokaal-bestuurlijk)
 - AJK (agrarisch jongeren contact)
 - NMV (melkveehouderij)
 - POV (varkenshouderij)
 - NPV (pluimveehouderij)
- Gemeenten
 - Hardenberg
 - Ommen
 - Dalfsen
- Groen Platform Vecht
- Erfcoaches
- Landschap Overijssel
- Marketing-Oost
- Natuurmonumenten
- Netwerkorganisatie Ruimte voor de Vecht
- Overijssels Particulier Grondbezit
- Vitens
- VNO-NCW / Roelofs Groep
- Staatsbosbeheer
- Waterschap Drents Overijsselse Delta
- Waterschap Vechtstromen

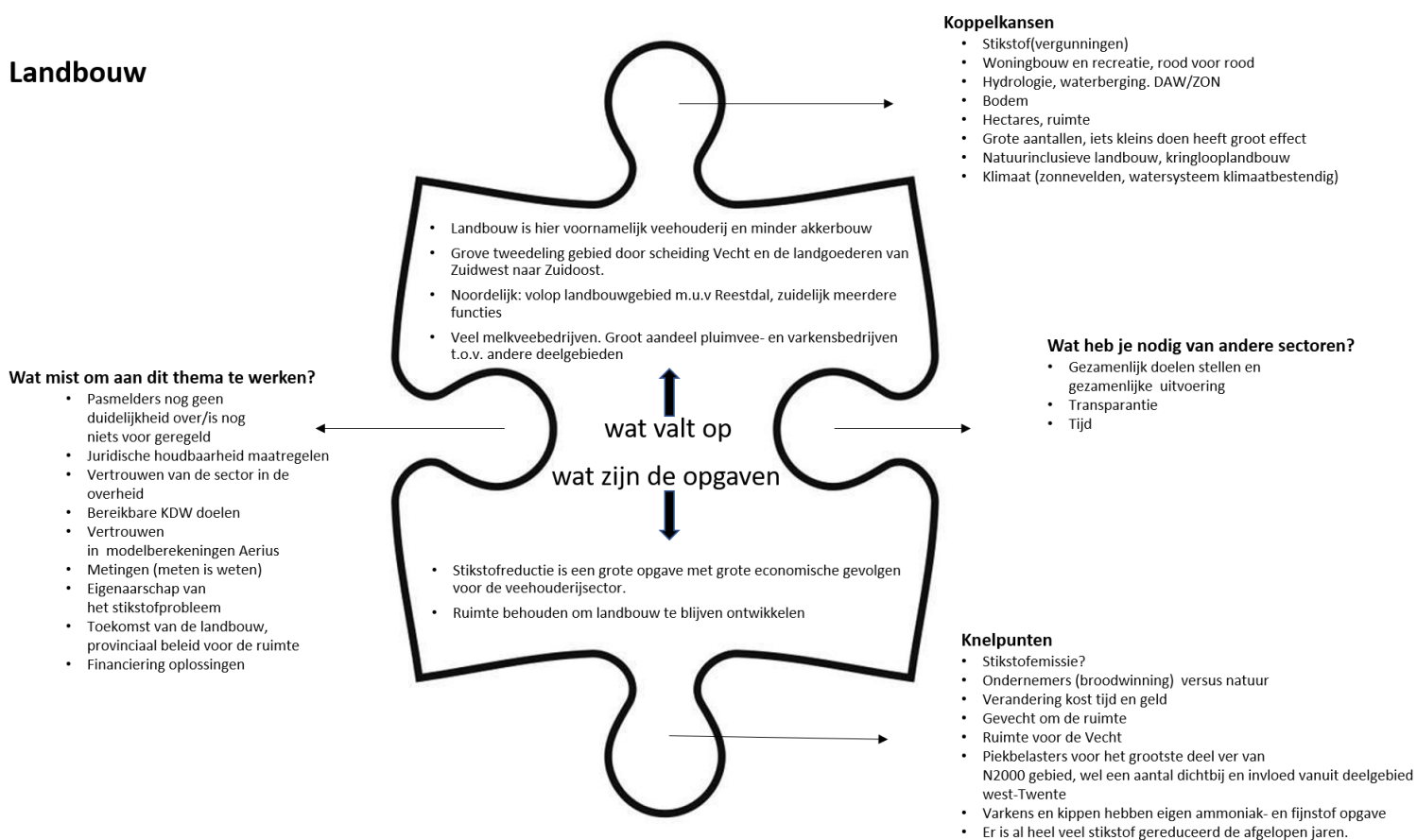
** Niet alle sectoren waren altijd aanwezig bij de gebiedstafeloverleggen, maar gebiedsteam heeft parallel daaraan regelmatig apart overleg gevoerd met deze sector(en)*

Bijlage II: Puzzelstukjes (tussenproduct)

In deze bijlage staan de ingevulde puzzelstukjes per thema. Deze puzzelstukjesmethodiek is gebruikt voor het ophalen van opgaven, kansen en knelpunten en samenhang tussen de thema's. Het betreft een tussenproduct dat door het gebiedsteam en Arcadis gebruikt is als basis voor hoofdstuk 2 en 3 van de gebiedsdoorsnede.

Versie: april 2021

Landbouw

Natuur

Wat mist om aan dit thema te werken?

- Provinciaal ruimtelijk beleid voor robuuster maken van natuur, om functies op de juiste plek te krijgen; grondbeleid en een instrument voor de financiering van grondwaardedaling om sturing te geven
- Perspectief voor de landbouw, voor zowel gangbaar als extensieve / kringlooplandbouw
- (deel) ONW gebieden naar status natuur in OV
- Regulering van grondwateronttrekking (drinkwater, landbouw, industrie) voor de aanpak van droogteproblematiek

Koppelkansen

Ruimte, grond en beleving voor combi's met:

- Zoetwater vasthouden ter bestrijding van droogte (ZON/DAW)
- Klimaatadaptatie (DPRA) en aanpak droogte vraagt om aanpassing van grondgebruik (functie volgt peil)
- Kaderrichtlijn Water (KRW) vraagt om vermindering toevoer stoffen naar de Vecht
- Waterveiligheid vraagt om aanpassing van functies in het winterbed en in de haarvaten t.b.v. vertraging en sponswerking
- Recreatie en toerisme vraagt om ruimte voor verblijf en een aantrekkelijk landschap
- Woningbouw vraagt ruimte voor nieuwbouw
- Kringloop / extensieve landbouw vraagt om ondernemerschap en plek
- (Oever)winning drinkwater, uitbreiding Vechterwaard

Wat heb je nodig van andere sectoren?

- Grond en medewerking voor robuust maken natuur
- Bereidheid tot samenwerking om opgaven te combineren
- Minder (grond)wateronttrekking door landbouw en drinkwaterwinning
- Waardering en benutting van natuur- en landschapswaarden (recreatie en toerisme, wonen)

Knelpunten

- Beperkte ruimte voor stikstofuitstoot
- Concurrentie om ruimte en grond
- Beperkingen qua toegankelijkheid gebieden en gedrag i.v.m. verstoring

Water(veiligheid) en klimaatadaptatie

Wat mist om aan dit thema te werken?

- Een gezamenlijke agenda met gedragen prioritering en een gebiedsgerichte invulling
- Voldoende financiering door veelheid en omvang aan opgaven

Koppelkansen

- Hogere grondwaterpeilen (water vasthouden) maakt natuur sterker en landbouw minder afhankelijk van wateraanvoer/berging
- Verwacht minder denitrificatie bij hogere grondwaterpeilen en positief effect op N-opgave
- Synergiekansen tussen bodem- en waterbeheer voor agrarische bedrijven
- Verbeteren waterbiodiversiteit door KRW
- Vaar- en andere recreatiemogelijkheden
- Uitvoeringsprojecten

Wat heb je nodig van andere sectoren?

- Aanpassing zware mechanisatie landbouw

Knelpunten

- Onttrekking grond aan landbouw bij herinrichting voor waterfuncties
- Hogere grondwaterpeilen nadelig voor zware mechanisatie
- Verdroging natuur als gevolg functiebediening landbouw
- Onvoldoende kansen voor dynamische riviernatuur ivm waterveiligheid...

Landgoederen

Wat mist om aan dit thema te werken?

- Goede regelingen c.q. randvoorwaarden zowel procesmatig als financieel (redelijke vergoeding voor bijv. ecosysteemdiensten) om zo nog meer bij te kunnen dragen aan maatschappelijke opgaven.

Koppelkansen

- Integrale benadering van vraagstukken.
- Het combineren van grondgebonden functies (en daarmee ook invulling geven aan opgaven) binnen één ruimtelijke en economische eenheid: 'het landgoedmodel'.
- Landgoederen staan er open voor om nog meer maatschappelijke diensten te leveren dan ze nu al doen (ondertekening manifest Klimaatrobuuste landgoederen).

Wat heb je nodig van andere sectoren?

- Ondersteuning bij maatregelen o.a. voor een klimaatrobuust watersysteem

Knelpunten

- Gezien de ligging van de landgoederen, vooral nabij N2000, zal het vooral de landbouw op de landgoedere zijn die evt. voor een knelpunt zorgt. Daarbij is zowel een rol voor pachter als landgoedeigenaar/ verpachter weggelegd, er is sprake van wederkerigheid. Aantal verpachters probeert samen met pachters te kijken naar wat kan. Dit betekent niet automatisch dat de verpachter zijn portemonnee trekt om maatregelen te nemen.

Overig

Wat mist om aan dit thema te werken?

- Bouwgrond
- Voldoende opslagcapaciteit voor opgewekte energie

Koppelkansen

- Toerisme: vergezichten Vecht (hierop inspelen)
- Boswandeling: natuur, landschap en landgoederen (natuur ontzien) - duurzaam gastheerschap
- Project als de Peel-dorpen: boer centraal, eigendom beschikbaar stellen voor huisjes (Tiny-houses) en natuur (verdienmodel, woningbouw, natuur, klimaat, etc.)
- Verruiming van het net of toepassing van waterstof
- Kleinschalige inpassing zonneveld: kans voor buurtschap en biodiversiteit

Wat heb je nodig van andere sectoren?

- Stikstofruimte
- Grond, maar die is schaars
- Evenwichtige grondverdeling en meervoudig ruimtegebruik, samenwerking
- Gebiedspartners om klimaatadaptatie-opgaven op te pakken

Knelpunten

- Zonnevelden op landbouwgrond beperken de opname van stikstof. Beperken ook de mogelijkheden van jonge agrariërs en het toepassen van kringlooplandbouw.
- Dicht bij Natura 2000: knelpunt m.n. voor agrariërs
- Ontwikkeling van de Vecht: spanningsveld voor recreatie